

TEKST: HANS JØRGEN LUNDAGER JENSEN, PROF. EMER., DR.THEOL.

En fælles menneskelig trang til at bevæge sig ud af dagligdagens rutiner – kropskultur i religion og idræt

Fra oldtid til nutid redegør forfatter og dr.pæd. Ove Korsgaard for religionens og idrættens historie, der er mere sammenvævede, end vi almindeligvis går og tror. De to spor mødes i en forståelse af kropskultur, der indeholder både ligheder og spændinger. Bogen er velfortalt, og giver også anledning til flere spørgsmål, der er værd at overveje, fx om elitesport i virkeligheden er mere 'demokratisk' end gymnastikken – som tilskuer kan selv dem, der ikke kan koordinere arme og ben, være med

Titel / Kropskultur. Idræt, religion og askese fra oldtid til nutid
Forfatter / Ove Korsgaard
Sidetæl / 464 sider
Pris / 269,95 kr.
Forlag / Gyldendal, 2022

Umiddelbart vil de fleste forstå idræt og religion som to størrelser, der ikke har meget at gøre med hinanden, måske bortset fra at det ene kan være et billede på det andet. I 1990'erne var Bjarne Riis jo Gud; men allerede i 1. Korintherbrev skrev Paulus om sig selv, at han ikke var en bokser, der slog i luften, og at han var hård ved sin krop og tvang den til at lystre. Men forholdet mellem religion og idræt er meget mere end blot metaforisk. I dybden ligger en fælles menneske-

lig sans for og trang til at bevæge sig ud af dagligdagens rutiner og over i noget uoverskueligt og delvis ufatteligt. Noget som ikke fuldt ud kan vides på forhånd, noget som kan begejstre og ryste; og som heller ikke helt kan forstås, når man vender tilbage til dagligdagen. Begge dele kan som bekendt også være nærmest det modsatte, altså ubærligt kedsommelige. Men kedsomheden ligger ofte ikke i idrætten eller i religionen selv; den skyldes typisk en mangel på viden og indsigt. Såvel trebandekarambole som protestantiske højmesser kan være spændende og bevægende for den, der er indviet på forhånd.

Ifølge Korsgaards bog *Kropskultur* er der et sådant fællesskab imellem idræt (inklusive sport) og religion. Men netop på grund af fællesskabet har der historisk også været en spænding imellem dem. De ligger for tæt på hinanden til bare at kunne ignorere hinanden. Dog er det normalt inden for det religiøse felt, at et fjendtligt forhold har kunnet trives. Religionen - i bogen her i praksis identisk med kristendommen - har ofte betragtet idræt og sport som en fjendtlig rival, der burde holdes nede. Idrætten har da også tenderet til at invadere den

plads, som religionen mente var deres. Korsgaard giver gode eksempler på spændingerne: således den skotske løber og kongregationalistiske missionær, Eric Liddell, der til almindelig forargelse nægtede at løbe 100 meter-finalen ved OL i 1924, fordi den var lagt i kirketiden, og den interne strid i KFUM og KFUK om fodbold søndag formiddag i kirketiden – en strid som idrætten vandt. Idræt og religion har uundgåeligt konkurreret om en mangelressource: Fritiden, den tid der er til rådighed ud over arbejdstiden.

Fra romerske gladiatorampe til gymnastikkens ideal om dannelse af 'det hele menneske'

Med undertitlens 'fra oldtid til nutid' menes, at bogen illustrerer forholdet imellem idræt og religion i tre perioder. Første del er om den græske og romerske oldtid og den tidlige kristendom. Her fortælles om græsk sport ved de olympiske og andre lege, om romerske gladiatorampe og om udvalgte kristne forfatteres fordømmelse af sportsforestillinger. Anden del er om 'nyere tid', dvs. om renæssancens og barokkens adelige ('høviske') øvelser i fægtning, ridning, dans mm., om folkeligt-landlige forlystelser som blandt andet julestuer, riden sommer i by, druk og slagsmål, og om pietismens kritik af begge til fordel

for individuel selv- og kropsbeherskelse, der indvarslede nutidens kropskulturer (hvordan bliver vist ikke helt klart forklaret, side 182). Tredje del, der udgør lige godt det halve af bogen, er endelig om det moderne - der ganske vist består dels af det egentlig moderne (groft sagt fra Rousseau i 1700-tal-

let og op til nutiden), dels det 'senmoderne', dvs. den helt aktuelle nutid. Her ligger vægten på først gymnastikken, der var borgerskabets og bondestandens nye alternativ til den førmoderne periodes hhv. forfinede og forgrovede former, dernæst på sporten. Mens gymnastikken udvikles i Tyskland, Sverige og Danmark, kommer sporten fra 1800-tallets England. Forskellen imellem dem er, at mens gymnastikken typisk har et ideal om dannelse af 'det hele menneske' igennem en æstetisk værdifuld kropsbeherskelse, fokuserer sporten på rekorder og kampen imellem deltagerne.

Idræt, navnlig i form af sport, har naturligvis fortsat en enorm betydning i nutiden, ikke mindst takket være de olympiske lege. OL blev i 1896 genoplivet af franskmænden Pierre de Coubertin (1863-1937), der eksplicit så legene som en ny religion der skulle passe til hans samtids industrialiserede virke-

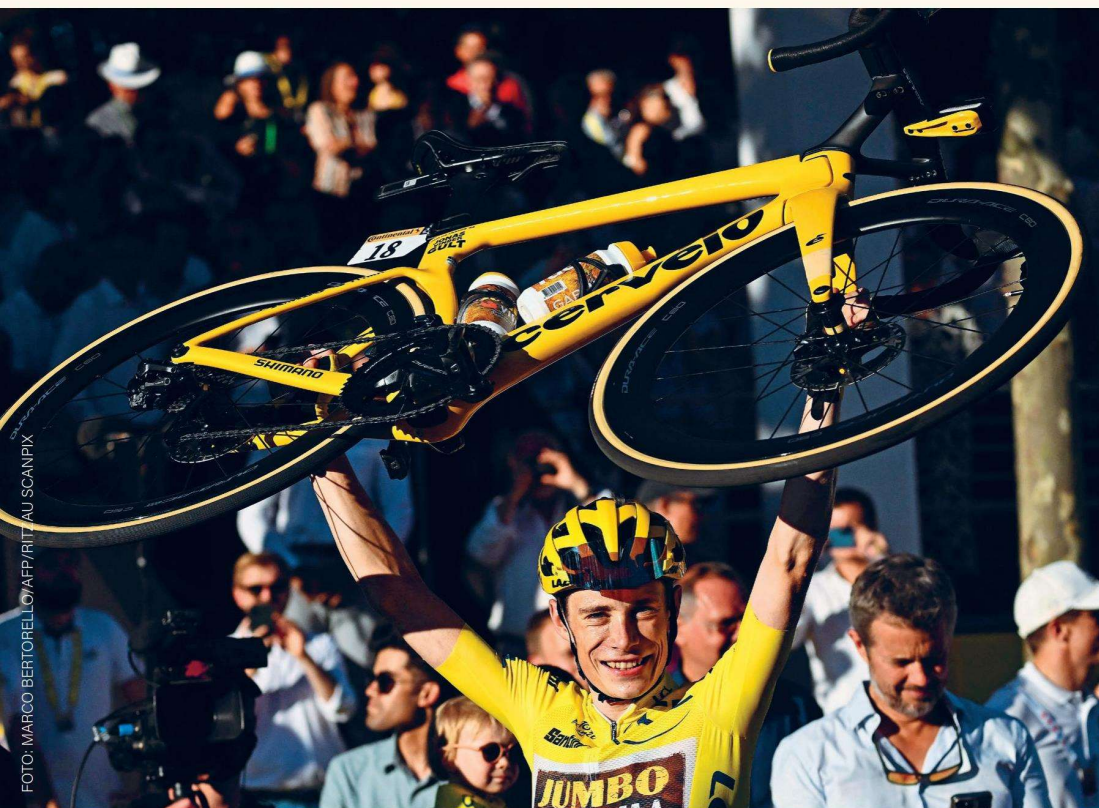
lighed (Coubertin kunne også være taget som eksempel på den konflikt imellem gymnastik og sport, som Korsgaard beskriver i Danmark; i Frankrig blev gymnastikken betragtet som den mest *republikanske* form for idræt). Men sport er i stigende grad et tilskuerfænomen. Hvad faktisk aktivitet angår, er den i nutiden ved at blive udkonkurreret af individuelle idrætsformer som motionsløb, fitness og yoga. Apropos relationen religion og idræt viser Korsgaard, at yoga er mindre indisk-hinduistisk end mange vist forestiller sig; en af inspirationerne har været Niels Bukhs Olle-rup-baserede gymnastik.

Ingen religion – eller idræt – uden rituelle forsamlinger og indiskutable værdier

Religion løber ind og ud af bogens fortælling, men det er idræt, der dominerer fremstillingen, og i passager kan man miste den ene af de to tråde. Redegørelsen for pietismen er mere kirkehistorie end idrætshistorie. Overordnet set handler fortællingen om religion og idræt dog mest om kristendommens domænetab - det ligger også i, at bogens hovedvægt ligger på den præmoderne og den moderne tid. I betragtning af, at Korsgaard er kendt ikke kun som kender af idræt, men i høj grad også som Grundtvig-kender, overrasker det ikke med lejlighedsvis referencer til netop Grundtvig. Men det er mest sidebemærkninger.

En anden tænker, der nævnes præcis lige så ofte som Grundtvig (begge 10 gange, ifølge personregistret), men som tildeles en langt større rolle for forståelsen af religion generelt og af forholdet imellem religion og idræt i særdeleshed, er den franske religionsteoretiker Émile Durkheim (1858-1917), hvis hovedværk *The Elementary Forms of the Religious Life* udkom i 1912. Korsgaard vælger at støtte sig på Durkheims religionsdefinition, og gør i den sammenhæng elegant opmærksom på, at Durkheim og Coubertin var samtidige, havde fælles bekendte og kunne have truffet hinanden i Paris. Durkheim er et oplagt udgangspunkt for forståelse af religion, fordi religion >>

I 1990'erne var Bjarne Riis jo Gud; men allerede i 1. Korintherbrev skrev Paulus om sig selv, at han ikke var en bokser, der slog i luften, og at han var hård ved sin krop og tvang den til at lystre.

Jonas Vingegaard vinder Tour de France 2022. Ligesom musik er idræt ubarmhjertig nøgtern i sin blotlæggelse af forskellen imellem dygtige og udygtige. Men gymnastikken udstøder negativt og nedadtil; de mange mere eller mindre dygtige over for de få kropumulige. Topsport derimod udstøder opadtil: I forhold til en Jonas Vingegaard er praktisk taget alle andre håbløse. På den måde er den mest elitære form for idræt paradoksalt nok også den mest 'demokratiske,' skriver Hans Jørgen Lundager Jensen

» for ham ikke primært var bestemte forestillinger (fx om eksistensen af guder), men en gruppes aktive fællesskab omkring bestemte principper. Ingen religion altså uden rituelle forsamlinger og indiskutable værdier, som går ud over, og er mere end den daglige virkelighed. Allerede her ligger en samtænkning af religion og idræt ligefor, for idræt indbefatter jo også forsamlinger omkring uhåndgribelige værdier - ikke mindst en fælles accept af de rammer og regler, der gælder for idræt (i modsætning til slagsmål og kollektiv beruselse). At forankre forståelsen af religion og af idræt her fører nærmest af sig selv til erkendelse af en dybtliggende fælles tankegang hos Durkheim og Grundtvig - for hvem kristendom jo essentielt var emotionelt fællesskab; Korsgaard henviser også med rette til Katrine

Idræt og religion har uundgåeligt konkurreret om en mangelressource: Fritiden, den tid der er til rådighed ud over arbejdstiden.

Frokjær Baunvigs ph.d.-afhandling *Forsamlingen først* fra 2013 om lighederne imellem den franske sociolog og den danske reformator.

Det individuelle og kropslige i både religion og idræt

Selv om Durkheims teori er det rette sted at begynde, har den dog også sine begrænsninger. Lighederne er mest oplagte, når det gælder religion i betydningen kollektive, rituelle forsamlinger og idræt i betydningen sportsbegivenheder med et stort og engageret publikum. Men lighederne er lige så vigtige, når det gælder andre sider ved begge: Det aktive trosliv i religionen og den idrætsudøvedes arbejde med sin egen krop. Durkheim havde ganske vist også skarpsindige bemærkninger om denne individuelle side. Men den måtte for ham at se være historisk og principielt sekundær i den forstand, at religion som et kollektivt fænomen måtte have været oprindelsen til og forudsætningen for såvel religiøst trosliv som idræts-idealer. Dette var givetvis rigtigt. Men religion og idræt har jo gennemløbet meget lange

og komplicerede udviklings- eller forandringsprocesser i den menneskelige kulturhistorie, og i perioder har den individuelle, udøvende side optaget lige så meget plads som den kollektive og muligt mere passive side.

Denne aktive og individuelle side redegør Korsgaard derfor for igennem begrebet om askese. Ganske vist har askese som religiøs ideal ikke kun i kristendommen, men også i østlige religioner, været velkendt. Men begrebet har fået en langt mere dybtgående betydning i og med den tyske filosof Peter Sloterdijks (f. 1947) bog *Du musst dein Leben ändern* (*Du skal ændre dit liv*) fra 2009, som

Korsgaard også henviser til i bogens indledning (indirekte side 20, note 27) og afslutning. Her bliver ordets græske oprindelse taget bogstaveligt: Askese er øvelse, træning, eksercits, vel at mærke i idrætsmæssig og militær

kontekst. At mange har kunnet misforstå askese som et særligt religiøs fænomen, skyldes at askesen i middelalderens Europa blev overtaget af religiøs udøvende individer, særligt i klostresammenhænge. Det er derfor med god ret, at Korsgaard kombinerer Durkheim-ansatsen med en askese-teoretisk i forlængelse af andre, der også har bemærket lighederne imellem på den ene side munkes og eneboeres, på den anden side eliteudøvende sportsmænd og -kvinders bestræbelser på at træne og opretholde deres kroppe, under afsavn, men begrundet i en stræben efter at opnå større og bedre mål, end dem rutinemennesker orker. Også her kan konflikter imellem religion og idræt (sport) opstå, netop i kraft af lighederne; også her konkurreres der om den samme knappe ressource: Tid og en potentielt skrøbelig krop.

Hvor er 'tabernes' historie?

Korsgaards bog bevæger sig ganske vist ikke så sjældent væk fra temaet religion og/eller idræt og, navnlig i den tredje og længste del, ind i en historisk redegørelse for interne konfliktakser i idrætten selv, hvor religion ikke er specielt relevant: Som antydning af adel over for bønder, gymnastik over for sport, elite over for masse, subjektiv æstetik over for kvantitet og kamp, organiseret idræt over for individualiseret. Dette er i øvrigt interessant nok i sig selv. Som en bred redegørelse for idrættens udvikling i moderne tid, med lejlighedsvis inddragelse af kirkens tøvende holdninger, er bogen særdeles oplysende. Der er

også felter, der kunne være blevet inddraget, fx ikke-europæisk kropsudøvelse og asiatisk kampsport. Den største mangel er, at undertitlen lover en fortælling om askese fra oldtid til nutid, men at middelalderens tusind års lange askesehistorie springes over. Men bogen er selvfølgelig stor nok i forvejen. Som alle gode bøger giver Korsgaards *Kropskultur* en masse at tænke over og diskutere. Her nøjes jeg med to spørgsmål.

For det første: Er fx titlens *kropskultur* rigtigt dækkende (eller er det den gængse brug af ordet, der i grunden

er misvisende)? For egentlig burde ordet vel dække alle former for kulturel prægning af kroppen, inklusive det der kommer ind i den (madens og spisningens historie, jf. overgangen fra magerheds- til tykhedsideal i 1500-tallet - se Lyndal Ropers fine lille bog *Der feiste Doktor* fra 2012 om Luthers transformation fra radmager til over-

vægtig), det der hænges uden på den (beklædningens historie), og det der lægges eller indskrives på den (make-up, tatoveringer)?

For det andet: Burde en sammenlignende fortælling om mellemværendet imellem religion og idræt ikke også kunne rumme *tabernes* historie - dem der (som denne anmelder) har været umulige til det hele: Gymnastik og sport (og dans, høvisk gang, blindebuk)? Mon en grund til elitesportens popularitet er, at selv klodrianer kan være med som publikum, fordi forskellene internt blandt tilskuerne her er irrelevante? Ligesom musik er idræt ubarmhjertig nøgtern i sin blotlæggelse af forskellen imellem dygtige og udygtige. Men gymnastikken udstøder negativt og nedadtil: de mange mere eller mindre dygtige over for de få kropumulige. Topsport derimod udstøder opadtil: I forhold til en Jonas Vingegaard er praktisk taget alle andre håbløse. På den måde er den mest elitære form for idræt paradoksalt nok også den mest 'demokratiske'.

Afviklingen af en stor sportsbegivenhed kan med fuld ret sammenlignes med et religiøs ritual. Men et kristent ritual - i det mindste i den form som, jeg forestiller mig, er et autentisk *kristent* ritual (og et nutidigt-grundtvigisk ritual), er endnu mere 'demokratisk'; for her er alle deltagere på forhånd rubriceret som tabere og klodsmajorer og tilskuere. Og derfor kan de alle, uden gymnastiksalens og boldbanens terror, engagere sig i den ultimative topatlets dybe fald og efterfølgende triumferende opstigning op over alle bjerge. ■

Allerede her ligger en samtænkning af religion og idræt ligefor, for idræt indbefatter jo også forsamlinger omkring uhåndgribelige værdier - ikke mindst en fælles accept af de rammer og regler, der gælder for idræt.